CERCETĂRILE BIOETICE PRIN PRISMA REGLEMENTĂRILOR EUROPENE ȘI NAȚIONALE

CUCIURCĂ Angela,

Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,E-mail: cuciurcaangela@mail.ru<https://orcid.org/0000-0002-6929-7231>

PÎRȚAC Grigore,

Doctor în științe politice, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,E-mail: grigorepirtac@yahoo.com<https://orcid.org/0000-0003-3281-3711>

REZUMAT

Actualitatea subiectului abordat rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea cercetărilor bioetice prin prisma reglementărilor europene și naționale.

În acest articol este elucidat cadrul legislativ european și național în cercetările bioetice, făcându-se o clasificare a problemelor de bioetică în legislația autohtonă. De asemenea sunt evaluate anumite norme și reglementări juridice cuprinse în tratate, elaborate de instituții europene, care urmăresc instituirea și funcționarea optimă a instituțiilor comunitare referitoare la bioetică și care sunt utile pentru cadrul legislativ național.

Cuvinte-cheie: *reglementări juridice, bioetică, instituții comunitare, cadru legislativ național și internațional, acte comunitare, instituții abilitate, tehnici medicale, genomul uman.*

BIOICE RESEARCH UNDER EUROPEAN AND NATIONAL REGULATIONS

CUCIURCĂ Angela,

PhD in Law, Associate Professor,
University of European Studies of Moldova,E-mail: cuciurcaangela@mail.ru<https://orcid.org/0000-0002-6929-7231>

PÎRȚAC Grigore,

PhD in Political Science, Associate Professor,
University of European Studies of Moldova,E-mail: grigorepirtac@yahoo.com<https://orcid.org/0000-0003-3281-3711>

SUMMARY

The timeliness of the subject is due to the interest shown in knowledge of the European and national legislative framework in bioethical research.

The European and national legislative framework for bioethical research is clarified in this Article, and the biophysical issues are classified into domestic legislation. It also assesses certain rules and legal regulations contained in the Treaties drawn up by the European institutions, which aim at establishing and operating best the Community institutions on bioethics and which are useful for the national legislative framework.

Key words: legal regulations, bioethics, community institutions, national and international legislative framework, community acts, competent institutions, medical techniques, human genome.

Introducere. Este bine cunoscut faptul că reglementările juridice cu referire la cercetările bioetice în Republica Moldova sunt puține și avem mult de lucrat în acest sens. Printre acestea, cunoaștem bine tendința țării noastre de a intra în Uniunea Europeană. De aceea în acest articol ne propunem a evalua anumite norme și reglementări juridice cuprinse în tratate, elaborate de instituții europene, care urmăresc instituirea și funcționarea optimă a instituțiilor comunitare referitoare

la bioetică și care va fi util pentru cadrul legislativ național.

Materiale și metode.

Cercetarea materializată în prezentul studiu a fost realizată prin aplicarea metodei construcției abstracte, a interpretării logice a normelor de drept, metoda analitică, precum și metoda comparării.

Rezultate și discuții.

În cadrul Uniunii Europene, Parlamentul European

este instituția abilitată să adopte acte comunitare. Putem enumera aici doar câteva dintre recomandările emise în acest domeniu, la care vom face referire pe larg în cele ce urmează: Recomandarea nr. 479/1986, rezoluția nr. 613 din 1976 privitoare la drepturile bolnavilor și muribunzilor, Recomandarea nr. 818 din 1977, referitoare la situația bolnavilor mintali, Recomandarea nr. 1160/1991, privind adoptarea unei convenții de bioetică etc. [22, p. 187].

Parlamentul European poate, de asemenea, să elibereze avize conforme și să dea avize consultative, potrivit sferei atribuțiilor conferite prin Tratatul de la Maastricht. El poate cere, dacă este cazul, Comisiei Europene să prezinte propuneri asupra problemelor care reclamă adoptarea de acte comunitare, după cum poate ca, împreună cu cealaltă instituție europeană - Consiliul - să adopte acte legislative în domenii de interes [23, p. 283].

Actele adoptate recomandă statelor membre luarea de măsuri și adaptarea legislațiilor lor interne la cerințele Comunității Europene. Actual există comitete de bioetica sau consilii ale statelor, sarcina principală revenind acestora. În acest sens Republica Moldova spre deosebire de alte țări din estul Europei se bucură de existența unui Centru Național de bioetica, spre deosebire de România care nu are un Comitet Național de bioetica, ceea ce generează probleme, pe de o parte pentru că sunt ignorate drepturile bolnavilor - privind consimțământul lor asupra tehnicilor medicale, a medicației, a cercetării biomedicale, iar pe de altă, pentru că lipsește o protecție reală a medicilor.

Mai mult, în perspectiva aderării la Uniunea Europeană și a acomodării legislative la exigențele acesteia, acest lucru poate constitui un real handicap, ce ar putea fi depășit numai printr-o acțiune concentrată în această direcție. Un alt aspect extrem de important al relației drepturilor omului cu bioetica ar putea viza extinderea competenței Curții unice create de Convenția Europeană, după intrarea în vigoare a Protocolului nr. II, și asupra raporturilor de bioetică. Acestea, în definitiv, vizează în mare măsura drepturile fundamentale ale persoanei (dreptul la viață, la respectul vieții private, care poate include și dreptul la demnitate, la ereditate etc.). Recomandarea Parlamentului European nr. 1160/1991 se referă la necesitatea elaborării unei convenții de bioetica, urmare a impactului dezvoltării științei asupra drepturilor omului.

Un alt moment destul de important care necesită de relatat este *atribuțiile organelor Consiliului Europei în legătură cu bioetica*. O dată ce ne-am referit la Consiliul Europei ca organizație regională interguvernamentală sub auspiciile căreia a fost adoptată Convenția Europeană a Drepturilor Omului, este absolut necesar să facem câteva precizări cu privire la activitatea desfășurată de organele acestei organizații în direcția cercetării bioetice.

Așa cum rezultă din statutul Consiliului, respectarea statului de drept, a valorilor democratice, a drepturilor omului, constituie principiile activității sale, pe care toate statele membre se angajează să le respecte. Programele Consiliului sunt structurate pe mai multe nivele, care se interconditionează: protecția drepturilor omului, informarea în masă, programe privind aspecte ale

sănătății, culturii, educației etc.

Organele principale prin care Consiliul Europei își desfășoară activitatea sunt Consiliul Miniștrilor și Adunarea Parlamentară. Consiliul Miniștrilor este organul de conducere, constituit din miniștrii de externe ai statelor membre, care printre atribuții le numără și pe acelea de analizare și elaborare a deciziilor cu privire la recomandările supuse atenției sale de către Adunarea Parlamentară, ori de către comitete de experți guvernamentali. Cel de-al doilea organ, Adunarea Parlamentară, format din reprezentanți ai parlamentelor naționale ale statelor membre, are rol consultativ, acoperind diferite domenii, de la cel politic, juridic, al drepturilor omului, la cel al sănătății, culturii și educației, științei și tehnologiei etc. [23, p. 285].

Cercetarea medicală și unele aspecte ale bioeticii au constituit preocupări ale Consiliului Europei. Acestea s-au concretizat, în primul rând, în adoptarea Convenției de bioetică, în noiembrie 1993, ale cărei prevederi se referă la consimțământ ca element necesar în efectuarea cercetărilor pe om, la respectul datorat ființei umane, la problemele ridicate de intervențiile pe genomul uman, la statutul embrionului etc. Convenția reprezintă practic corolarul activității anterioare a organelor organizației. Momente semnificative în acest sens sunt adoptarea Recomandării Adunării Parlamentare nr. 934 din 1982, în legătură cu ingineria genetică, dreptul la demnitate umană și dreptul la ereditate, a Recomandării nr. 1046 din 1986 cu privire la utilizarea embrionilor și fetilor umani în scopuri diagnostice, terapeutice, științifice, industriale și comerciale, a Recomandării nr. 1100 a Adunării Parlamentare, din 1989, referitoare la utilizarea embrionilor și fetușilor umani în cercetarea științifică, a Rezoluției nr. 83 a Comitetului Miniștrilor privitoare la păstrarea secretului asupra dosarelor bolnavilor psihici etc. [23, p. 287].

La finele acestei expunerii considerăm necesar de relatat câteva acte și declarații ce au obiect de studiu și pentru bioetică:

- Codul de la Nurnberg, din anul 1947;
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, din anul 1948 [8];
- Declarația de la Geneva, din anul 1948 [9];
- Codul Internațional al Eticii Medicale, din anul 1948;
- Convenția Europeană asupra Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, din anul 1950 [1];
- Carta Socială Europeană, din anul 1961 [3];
- Declarația de la Helsinki privind experimentele și cercetările biomedicale, actualizată în 1964 (Helsinki), 1975 (Tokyo), 1983 (Veneția), 1989 (HongKong) [4];
- Declarația de la Sydney privind definiția morții actualizată 1968, în 1983 (Veneția) [5];
- Declarația de la Oslo privind avortul terapeutic, din anul 1970 [6];
- Declarația de la Munchen privind discriminarea politică, rasială, etc. în medicina, din anul 1973 [7];
- Recomandarea Consiliului Europei 79/1976 privind drepturile bolnavilor și muribunzilor, din anul 1976 [13];
- Recomandarea Consiliului Europei 29/1978 privind transplantul de țesuturi și organe, din anul 1978 [14];
- Declarația de la Lisabona privind drepturile

pacientului, din anul 1981 [10];

- Declarația de la Veneția privind bolile terminale, etc. din anul 1983 [11];

- Recomandarea Consiliului Europei 1046/1986 și 1100/1989 privind utilizarea embrionilor umani și fetoșilor 1986 [15];

- Convenția privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Oviedo la 4 aprilie 1997 [2] și Protocolul adițional Paris nr. 200 privind interzicerea clonării umane din 11 mai 2000 [12].

În această ordine de idei, de remarcat este faptul că și țara noastră în drumul către integrarea europeană a elaborat și legiferat anumite legi, ce permit reglementarea activității medicale, a lucrătorilor medicali, drepturile și responsabilitățile pacientului, precum și unele probleme medicale cauzate de progresul tehnico - științific. Aici, în primul rând menționăm:

- *Codul Penal al Republicii Moldova*, adoptat în anul 2002, unde sunt stipulate anumite subiecte cu caracter bioetic, cum ar fi, capitolul I „Infrațiuni contra păcii și securității omenirii, infrațiuni de război”; capitolul VIII „Infrațiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”; capitolul XIII „Infrațiuni contra securității publice și a ordinii publice” și altele [16].

- *Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic*, din anul 2005. Prin această normă, legislatorul a dorit să stabilească bazele juridice și să reglementeze condițiile organizatorice și formele exercitării profesiei de medic. Precum și cerințele față de persoana care dorește să practice profesiunea de medic, drepturile, obligațiile și responsabilitățile generale pentru a exercita această profesiune conform jurământului medicului [18].

- *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*, din anul 2005. Prezenta lege are drept scop consolidarea drepturilor fundamentale ale omului în sistemul serviciilor de sănătate, asigurarea respectării demnității și integrității pacientului și sporirea rolului participativ al persoanelor la adoptarea deciziilor de sănătate [19].

- *Legea privind ocrotirea sănătății*, din anul 1995. Norma reglementează structura și principiile fundamentale ale sistemului de ocrotire a sănătății [20].

Un loc aparte și contradictoriu, în cadrul acestei legi, sunt articolele: 30. „Prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane”; 32. „Întreruperea voluntară a cursului sarcinii”; 33. „Fecundarea artificială și implantarea embrionului” etc.

- *Lege cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familiei*, din anul 2001 [21]. Prin prezenta lege sunt recunoscute, reglementate și garantate drepturile persoanelor la reproducere, care sunt o parte integrantă a drepturilor omului. Prevederile prezentei legi decurg din dreptul constituțional la respectarea și

ocrotirea vieții intime, familiale și private și asigură neamestecul statului în problemele planificării familiale. Stabilind anumite garanții din partea statului în domeniul ocrotirii sănătății reproductive a omului, prezenta lege constituie baza legislativă pentru realizarea liberă de către orice persoană a drepturilor sale la reproducere și beneficierea de servicii de planificare familială.

- *Codul Familiei al Republicii Moldova*, care reglementează prin art. 80 și 81, obligația copiilor majori de a-și întreține părinții. În acest sens, prezenta lege este atribuită problemelor de bioetică socială [17].

În baza celor relatate, credem că pentru a asigura diversitatea și variabilitatea speciei umane, perpetuarea ei sub toate aspectele legate de mediu și determinism genetic, este obligatorie crearea unui echilibru între etică, genetică și drept. Este necesar acest lucru pentru a putea formula în deplină conștiință științifică de predicții medicale privind individul uman separat și mijloacele de a-l apăra, proteja și eventual vindeca, cât și asupra speciei umane în general, înțelegând prin aceasta obligativitatea de ameliorare a calității vieții prin măsuri medicale adecvate de prevenire, combatere, susținere și protecție a populației. Așa cum s-a relatat mai sus știința în general, genetica în special, este bivalentă în sensul că dispune de posibilități care să protejeze viața, dar care să o și distrugă (bioterorism), având în vedere că știința se bazează pe adevăr și eficacitate punând mereu probleme ce trebuie să-i caute rezolvarea, ea poate totodată mari dileme morale și implicit juridice. Cu toate că există anumite probleme concepționale și contradicții în spațiul legislativ sus menționat, credem că reglementările relate pot contribui la eficacitatea acestui moment.

Concluzii: Generalizând cele expuse, concluzionăm că la etapa actuală, plecând de la realitatea faptului că dreptul la viață și sănătate constituie nucleul central al drepturilor omului din care decurg imperative precum: al concordanței dintre declarațiile retorice în domeniu și realitatea realizării lor; al concordanței depline dintre demnitatea ființei umane și resursele sale vitale economico-sociale și juridice; al filiației inevitabile dintre individualitate drepturile omului și universalitatea cuceririlor științifice și juridice; al concordanței între primordialitatea drepturilor persoanei și cea a nevoilor comunității; al dinamicii și flexibilității dintre bioetică-știință-drept într-o societate deschisă. De aceea există necesitatea imperioasă de a armoniza legislația națională, vizând bioetica, la acordurile și tratatele internaționale, implementarea diferitor convenții în legislația națională, care ar asigura ca drepturile bolnavilor să nu fie ignorate-privind consimțământul lor asupra tehnicilor medicale, a medicației, a cercetării biomedicale, cât și pentru o mai bună protecție reală a medicilor.

Referințe bibliografice:

1. Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale* (ediția oficială), 1998 vol. I. 338 p.
2. Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei semnată la Oviedo la 4 aprilie 1997. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 103 din 28 februarie 2001.
3. Carta Sociala Europeană, din 3 mai 1996 adoptată la Strasbourg. În *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.

193 din 4 mai 1999.

4. Declarația de la Helsinki privind experimentele și cercetările biomedicale, actualizată în 1964 (Helsinki), 1975 (Tokyo), 1983 (Veneția), 1989 (HongKong). În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1990, vol. I, pag. 211.

5. Declarația de la Sydney privind definiția morții actualizată 1968, în 1983 (Veneția). În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1989, vol. II, pag. 205.

6. Declarația de la Oslo privind avortul terapeutic, din anul 1970. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1980, vol. I, pag. 172.

7. Declarația de la Munchen privind discriminarea politică, rasială, etc. în medicină, din anul 1973. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1980, vol. I, pag. 209.

8. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin rezoluția nr. 217 a III-a la 10 decembrie 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol. I, pag. 11.

9. Declarația de la Geneva, din anul 1948. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1980, vol. I, pag. 311.

10. Declarația de la Lisabona privind drepturile pacientului, din anul 1981. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1990, vol. I, pag. 310.

11. Declarația de la Veneția privind bolile terminale, etc. din anul 1983. În: Ediția oficială „Tratate internaționale”, 1990, vol. I, pag. 165.

12. Protocolul adițional de la Paris nr. 200 privind interzicerea clonării umane din 11 mai 2000. În: Tratate internaționale (ediția oficială), vol. 10, 2001, pag. 267.

13. Recomandarea Consiliului Europei 79/1976 privind drepturile bolnavilor și muribunzilor, din anul 1976.

14. Recomandarea Consiliului Europei 29/1978 privind transplantul de țesuturi și organe, din anul 1978.

15. Recomandarea Consiliului Europei 1046/1986 și 1100/1989 privind utilizarea embrionilor umani și fetoșilor 1986.

16. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.

17. Codul Familiei al Republicii Moldova nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48 din 26.04. 2001.

18. Legea Republicii Moldova nr. 264-XVI din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 172-175/839 din 23.12.2005.

19. Legea Republicii Moldova nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 176-181 art. nr: 867 din 30.12.2005.

20. Legea Republicii Moldova nr. 41 I-XIII din 28.03.1995 privind ocrotirea sănătății. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34/373 din 22.06.1995. Modificat în LP 48 din 2603 II, MO 53/04.04.11, în vigoare 04.04.11.

21. Legea Republicii Moldova nr. 185-XV din 24 mai 2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familiei. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 90-91 din 02.08.2001

22. Byk C. Medical and Biological Progress and European Convention on Human Rights. În: Medicine and Law, nr. 3 - 4, 1992, p. 187.

23. Cârnaț T., Cârnaț M. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006, p. 280 - 286.